

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Pohled seniorů na dnešní společnost

bakalářská práce

Autor práce: Věra Křížová

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 2.5.2013

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá pohledem seniorů na dnešní společnost, jejich názory na dnešní dobu a jejich eventuálními přáními do budoucna. Teoretická část je zaměřena na definici stárí, definici chorob, spojených se stářím, ageismem a jeho zdroji, dále pak mediálním obrazem seniorů, týráním seniorů a v neposlední řadě také společností, její strukturou a vlivem na seniora. V praktické části byla použita metoda kvalitativního výzkumu, retrospektivní analýza, realizovaná pomocí techniky polostandardizovaného rozhovoru.

Výzkumný soubor tvořili senioři ve věku 65 - 85 let, vybraní účelovým výběrem, v lokalitě města Milevska, městysu Sepekov a obce Chyšky v Jižních Čechách. Cílem práce bylo zmapovat názory seniorů žijících v rodinách a jejich ohlédnutí za aktivní kariérou, zjistit jejich postoj k dnešní společnosti, k dnešním hodnotám a názory porovnat s dobou, ve které vyrůstali.

Z výsledků vyplývá, že názory seniorů se moc neliší, ačkoliv byl každý respondent jiného věku, pohlaví, bydliště, povolání i odlišných koníčků. Zdá se tedy, že tyto skutečnosti neměly na odpovědi respondentů žádný vliv. Bylo zjištěno, že většina seniorů si v průběhu života plánovala ve stáří skromný život, jaký žili doposud a dále více času na koníčky. Jako velký problém mezigenerační odlišnosti senioři vnímají nedostatek pochopení ze strany mladých, dále jim vadí příliš rychlý vývoj událostí a technického pokroku kupředu, naráží na lehkovážnost a vyzdvihují, že oni se vždy uměli radovat z maličkostí, což dnes málokdo umí.

Co se týče komparace pozitiv dnešní společnosti a společnosti dob jejich mládí, vidí senioři jako kladný faktor více příležitostí k pracovnímu uplatnění a více možností, jak trávit svůj volný čas. Rádi by na společnosti odstranili rychlý vývoj kupředu a různé výtoky doby, které vnímají jako příliš velký výběr v potravinách, v typech mobilních telefonů, apod. Naopak by ponechali techniku jako je automobil nebo mobilní telefon, což je pro dnešní život takřka nutnost. Bohužel ale se spoustou věcí nemohou nic udělat, protože na to, jak tvrdí, nemají ty správné a dostatečné pravomoci.

Klíčová slova

Senior - stáří - společnost - mezigenerační odlišnosti

Abstract

This thesis discusses the perspective of older people in today's society, their views on today's time and their eventual wishes for the future. The theoretical part is focused on the definition of old age, the definition of diseases associated with aging, ageism and its resources, as well as media coverage seniors, elderly abuse, and last but not least, the company, its structure and the impact on seniors. In the practical part the qualitative research method, retrospective analysis, carried out using semi-standardized interview techniques.

Participants were seniors aged 65 to 85 years, selected purposeful selection in town Milevska, township and village Sepekov Chyšky in South Bohemia. The aim was to explore the views of older people living in their families and look back at a career, find out their attitude to today's society, to today's values and beliefs compared with the period in which he grew up.

The results show that the views of older people are much *nerůzní*, although each respondent was another age, sex, residence, occupation and different hobbies. It seems, therefore, that this really did not have any influence respondents' answers. It was found that the majority of the elderly during life planned aged modest life as previously lived and more time for hobbies. The big problem intergenerational differences seniors perceived lack of understanding by the young, as they do not like too rapid developments and technological advances forward, faces frivolity, and emphasize that they always knew how to enjoy the simple things, which today few people can do.

Regarding the comparison of positives today's society and times of their youth, seniors sees as a positive factor in more opportunities for the labor market and more opportunities to spend your leisure time. We should remove the company's rapid development forward and the various achievements of the time, which they see as too much choice in food, in the types of mobile phones, etc. There would leave equipment such as a car or a mobile phone, which is for life today almost a necessity.

Unfortunately, a lot of things they can not do anything because of it, he claims, have the right and sufficient powers.

Key words

Senior - age - society - intergenerational differences

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2.5.2013

.....

Věra Křížová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za odbornou pomoc, trpělivost a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat rodině a příteli za podporu při studiu a v neposlední řadě také komunikačním partnerům pro rozhovor, bez kterých by tato práce nemohla být realizována.

Obsah

Abstrakt.....	2
Klíčová slova	3
Abstract	4
Key words.....	5
Prohlášení.....	6
Obsah	8
Úvod	10
1 SOUČASNÝ STAV.....	11
1.1 Problematika staršího věku.....	11
1.2 Definice stáří	14
1.3 Nejznámější nemoci spojené se stářím.....	15
1.4 Ageismus	16
1.4.1 Zdroje ageismu	17
1.5 Týrání seniorů.....	18
1.6 Rodina a senior.....	19
1.7 Senior a společnost	21
1.8 Mediální obraz seniorů	24
2 Cíl práce a výzkumné otázky	26
2.1 Cíl práce.....	26
2.2 Výzkumné otázky	26
3 Metodika	27
3.1 Metodický postup	27
3.2 Charakteristika cílové populace	29

3.2.1	Charakteristika komunikačního partnera č. 1	29
3.2.2	Charakteristika komunikačního partnera č. 2	30
3.2.3	Charakteristika komunikačního partnera č. 3	30
3.2.4	Charakteristika komunikačního partnera č. 4	30
3.2.5	Charakteristika komunikačního partnera č. 5	31
3.2.6	Charakteristika komunikačního partnera č. 6	31
3.2.7	Charakteristika komunikačního partnera č. 7	31
4	Výsledky	32
5	Diskuze	38
6	Závěr.....	44
	Seznam použitých zdrojů	45

Úvod

V dnešní době je problematika seniorů, jejich podílu na společenském životě a přístupu společnosti k nim stále aktuálnější a mnohdy zbytečně tabuizovaným tématem. Senior je často odsouván a odstřiháván od života ve společnosti a často je toto jednání neopodstatněné, protože lidé neumí brát ohledy na to, že starý člověk je zvyklý na nějaký svůj životní standard a těžko se mu přizpůsobuje novým životním podmínkám.

Když se řekne senior, názory lidí se různí. Někdo si představí stařenku či stařečka s hůlkou, jak v poklidu sedí v koupacím křesle a pozoruje svět kolem sebe. Další si představí nerudného, protivného starého člověka, co si jen na vše stěžuje. Možná tohle byl důvod pro výběr tématu na bakalářskou práci, snaha poukázat na to, že senior je také jen člověk, který má něco za sebou a který přece jen umí najít na společnosti a lidech kolem sebe nějaké to pozitivum, umí pochválit, ale zároveň najde i nějakou tu kritiku vzhledem k tomu, v jaké době vyrůstal. Bohužel stále více lidí se neumí vžít do života a pocitů seniora, nedokáží být empatičtí a citově vřelejší. Je těžké představit si, že i já budu jednou stará a možná budu také prožívat právě tyto pocity, jako je odstrčení, opovržení a neúcta. Proto si myslím, že je potřebné zamyslet se nad tím, jak se chováme k lidem kolem sebe a obzvláště k seniorům, jichž se tato bakalářská práce týká. Není možné nad vším jen zavírat oči a myslet si, že to nějak dopadne, že se to nějak vyřeší. Představme si sami sebe na místě někoho jiného, představme si, jak by nám bylo v cizí kůži. A představme si také seniora, jak nahlíží na svět kolem sebe, na společnost, ve které se denně pohybuje a která se k němu chová tak, jak se chová. Pokud nedokážeme dělat něco užitečného, realizovat nějakou myšlenku, či nějaký projekt, alespoň se zamysleme a provedme v sobě nějakou změnu.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 *Problematika staršího věku*

Jenom díky lidem, kteří nás milují, mají naše úspěchy příchut' něčeho významného (30).

Každý člověk prožil svůj zcela individuální osud, jeho život byl provázen odlišnými událostmi, které dnes mají pro něco samotného opravdový význam. S rostoucím věkem pak počet životních zkušeností člověka přibývá, a proto právě senioři tvoří velmi heterogenní část populace. Senioři flexibilněji reagují na vnější podněty a mají lepší přístup k informacím. Dnešní svět však dává přednost zcela jiným hodnotám, jinému životnímu způsobu a uznává jiné trendy, než tomu bylo před desítkami let (30).

Co je na věku, že má takovou moc nad našimi osudy a proč jeho význam roste s tím, jak roste jeho matematická hodnota? Problém věkové diskriminace je čím dál aktuálnější téma (30, s.9). U starších lidí častěji dochází k náhradě kyčelního nebo kolenního kloubu, to pak omezuje svobodu pohybu v takové budově, která není pro hůře pohyblivé občany uzpůsobena. Proto se v těchto nebo v podobných věcech senior nemůže vyrovnat mladším ročníkům. Důležitost věku jako generová zkušenost je ve studiích prezentována jako významnější u mužů, protože jejich životy jsou strukturovány chronologickým věkem, než životy žen. Ženské životy jsou více nepředvídatelné, hlavně co se týče vzdělávání a práce (30). Vedle věkových skupin a generací bývají senioři nazýváni sociální skupinou. Ta je charakterizována jako lidské seskupení, které se tvoří buď dle reálných interakcí, nebo dle společných znaků (25). Senioři se ale nevyznačují typickými znaky sociální skupiny (interakce mezi členy, komunikační síť, cíl, rozdělení rolí, ...), tudíž netvoří skupinu sjednoceného zájmu. Stárnutí a stáří jako sociální kategorie a senioři coby věková sociální skupina tvoří předmět sociální gerontologie (gerontosociologie). *První generace gerontosociologie se zaměřovala na psychologické a mikrosociální aspekty stárnutí. Druhá generace řešila*

makroúrovňový strukturální přístup, orientovaný na změny sociálních struktur a jejich dopad na proces stárnutí a sociální situaci seniorů. Třetí generace se zabývala dynamikou vztahu mezi politickými a ekonomickými faktory, kulturou, významem a intencionalitou (26, s. 23).

Stárnutí české populace probíhá ve specifických podmínkách společenské a ekonomické transformace. Přestože obyvatelstvo České republiky je nyní historicky nejstarší, jeho věková struktura patří prozatím k evropskému průměru (26, s. 40). *Stárnutí se bude týkat nejen populace jako takové, ale zejména populace seniorů, kdy bude zejména narůstat skupina tzv. velmi starých (old old), tedy lidí 80letých a starších, kteří již mají své specifické potřeby (tento nárůst bude znamenat zvýšení ze současných 4,4% na 9,4% v roce 2040 v zemích původní EU 15, zatímco v nově přistoupivších zemích se bude jednat o nárůst ze současných 2,8% v průměru na 8,4% v roce 2040. Česká republika bude patřit mezi země s nejrychleji stárnoucí populací. Demografové upozorňují, že v průběhu desetiletí se převaha žen mezi starými lidmi zřejmě oslabí. Dále se počet šedesátiletých a starších osob zvýší cca na 2,3 milionu a do roku 2050 dosáhne podíl starého obyvatelstva jedné třetiny populace. Budoucí změny demografické struktury starého obyvatelstva ještě více prohloubí heterogenitu potřeb, zájmů a způsobu života ve stáří. (26, s. 42)* Nežádoucí demografie bude bolet evropské veřejné finance. Komise očekává nárůst ročních veřejných výdajů souvisejících se stárnutím v EU o čtyři procentní body HDP v průběhu příštích 50 let. Úsporná opatření jsou bez výsledku a žádný konec není na dohled (27).

Výpovědi seniorů zprostředkovávají zkušenost z první ruky o tom, jak vnímají sami sebe jako „staré“. Někteří lidé o sobě nepřemýšlí jako o starých, zdravotní stav je pro ně důležitější než věk. Jsou tedy staří jen někdy a jen v něčem. Na stáří má vliv kumulace rolových ztrát, životních krizí, odchod do důchodu, ztráta životního partnera. Senioři jsou přesvědčeni, že když je druzí označí za staré, tak je vidět jak myslí a jak se chovají. Často je jim přisuzována náladovost, nevrlost a nespokojenost. Někteří zdůrazňují pozitivní vlastnosti – rozvahu, moudrost, zkušenost. Právě bohatost životní zkušenosti

starých lidí je mladými oceňována (25). Senioři se ale potýkají s bezohledným a diskriminujícím přístupem na úřadech, ve zdravotnictví (= ageismus). Problém je i se zaměstnáním. Senioři se musí spokojit s brigádami, záskoky nebo prací, odlišnou od jejich původní profese. Starší lidé jsou tedy ve finále označováni jako závislí. V dnešní společnosti, kde svoboda znamená hlavně svobodu spotřebitele, je mnoho seniorů v pozici vadných spotřebitelů, protože nejsou schopni sociálních interakcí. Kvůli odkázanosti na sociální podporu a péči, je zpochybňována jejich samostatnost a autonomie. Je typické, že senioři vnímají autonomii komplexně, tzn. sami se obslouží, nespolehnou se na druhé, jsou nezávislí, mají dostatek peněz, věnují se svým koníčkům. Stárnutí ale přináší úbytek sil, oslabení organismu, potíže s osobní péčí a komunikací (26).

1.2 Definice stáří

Demografický vývoj České republiky a dalších států Evropy je nejvíce ovlivněn stárnutím populace. Podíl na něm mají i lidé, kteří se narodili bezprostředně po válce. Společnost se musí na stárnutí připravit a naučit se vyvarovat ageismu a diskriminace. Se stářím přichází i různé poruchy tělesných a duševních funkcí, které člověka omezují. Poruchy se musí včas zachytit a léčit, jinak hrozí zhoršení kvality zdraví a izolace od okolí (1).

Přesná definice nebo vymezení pojmu stáří neexistuje, každý autor k této problematice přistupuje zcela odlišně. Jako starý může být člověk posouzen dle barvy vlasů, svraštělé kůže, úbytku schopností, odchodem do důchodu, koncem sexuální aktivity, vleklých nemocí nebo větší zranitelností. Stáří lze tedy definovat jako poslední etapu lidského života, která je také někdy nazývána třetím věkem. Je to doba, kdy by člověk měl odpočívat, užívat si volných chvil, věnovat se tomu, na co neměl při běžném pracovním procesu čas, ale i třeba najít si nové koníčky, nové přátele, začít žít úplně jinak a třeba úplně někde jinde, začít cestovat, apod. Občas se zde vyskytuje i přemýšlení a bilancování nad dosavadním životem. Dle WHO začíná stáří v šedesáti letech a končí u devadesáti a výše (28).

Důležité je zachovat si všechny sociální kontakty, stýkat se s lidmi ze zaměstnání, s kamarády, neizolovat se. Pro starší lidi je například typická víra v boží pomoc. Tato myšlenka přichází tehdy, když senior cítí, že je toho na něj moc, že přechod do důchodu a proces stárnutí nemůže zvládnout, pak může využít i služeb pastorační péče (23).

1.3 Nejznámější nemoci spojené se stářím

Alzheimerovu nemoc poprvé vyjádřil německý lékař Alois Alzheimer v roce 1907. Nemoc se vyznačuje poškozením mozku a paměti. Člověk je roztržitý, zapomíná a postupně se stává závislý na pomoci druhých (16).

Parkinsonovou chorobou trpěl i papež Jan Pavel II. Člověk s touto nemocí se vyznačuje strnulým pohybem, ztuhlostí svalů, třes, pomalost, únava, zhoršené mluvení, špatné spaní. Jako pomoc se doporučuje jóga, akupresura, Vojtova metoda, akupunktura, aromaterapie, muzikoterapie (16).

Demencí může vyvrcholit ateroskleróza neboli kornatění tepen (v případě demence kornatění tepen zásobujících mozek), Alzheimerova choroba a v některých případech i nadměrné požívání alkoholu. Příznaky u této choroby nelze generalizovat, liší se člověk od člověka a i průběh choroby je zcela individuální. Riziko kontaktu se stařeckou demencí roste s věkem. Důležité je zapojovat mozek – luštit křížovky, praktikovat ruční práce, atd. (16).

Nemoci srdce a cév jsou nejčastější příčinou úmrtí ve vyšším věku. Řadíme sem vysoký krevní tlak, infarkt myokardu, anginu pectoris a žilní onemocnění. Důležitou prevencí těchto chorob je fyzická aktivita, např. jízda na kole, plavání. Důležité je i správné stravování a dodržování optimální tělesné hmotnosti (16).

1.4 Ageismus

Ageismus je termín, označující postupné stereotypizování a diskriminování osob, kvůli jejich stáří. Dá se srovnat například s rasismem. Na seniory se pohlíží jako na staré, zaostalé v názorech, nemoderní, senilní a vůbec jako na celkově odlišné bytosti. Tato skutečnost se objevuje nejen u jednotlivců, ale i na úřadech a celkově v institucích. Může potkat každého z nás, ať už proto, že jsme moc mladí anebo příliš staří. Mladí mohou být diskriminováni kvůli nedostatku zkušeností a nerozumu, staří naopak (28).

Ageismus může vznikat z obav ze smrti, z nějaké osobní frustrace, či agrese nebo selektování, tzn. „oni“ a „my“, skupiny „out-groups“. Problém je, že člověk přemýšlí o skupině jako o celku a ne o jednotlivcích. Příčinou může být i rozdílná hodnotová orientace, strach z vydědění, neúcta ke stáří, rozpad tradiční společnosti, a nebo nějaký osobní problém v hloubi duše, který se takto dostává na povrch (10). Člověk je pak demotivovaný, zoufalý a apatický. Nechce nic podnikat, protože si myslí, že by ho stejně nevzali do zaměstnání nebo by se neuplatnil ve společenské aktivitě jenom proto, že je prostě starý. Ohrožená je i seniorova psychika, která pod nátlakem okolí trpí. Senior se cítí utlačován, nepochopen, zavře se doma, nekomunikuje, přetrhávají se mu sociální vazby a kontakty. Pak může snadno dojít k tomu, že zůstane smutný a opuštěný. U seniorů, žijících v rodině, se mohou objevovat náznaky týrání, spojené s odstřižením od potravy, domácích činností a aktivit, izolace ve vlastním pokoji, zabavení důchodu, apod. (8). V případě ideálně fungujícího soužití, by měla být rodina první institucí, která seniorovi nabídne pomocnou ruku, když vidí, že je v nesnázích. Je třeba, aby senior cítil psychickou a emoční podporu od svých blízkých, aby mu to pomohlo se vyrovnat se stresem, napětím a utlačováním od společnosti kolem sebe. Samozřejmě je možné využít i odbornou pomoc, ale vždy je lepší, když nejprve pomůže rodina (29).

1.4.1 Zdroje ageismu

Mezi zdroje ageismu můžeme zařadit ty individuální, jež spočívají v psychice člověka, který se bojí stárnutí, smrti, samoty (15). Tyto obavy zpravidla pramení z neinformovanosti a neznalosti člověka o tom, jak probíhá koloběh života, jaké jsou příčiny, příznaky stáří, co všechno s sebou stáří přináší a jak se s ním lze vyrovnat. Člověka často napadají otázky o tom, zda existuje něco po smrti, nějaký jiný svět či jiný, alternativní způsob života, jak vlastní smrt probíhá. Toto vše se mísí se strachem, že najednou všechno bez přípravy skončí a zbude jen černočerná tma. Kulturně podmíněné zdroje ageismu vnímáme jako například jazyk, hodnotovou orientaci, vědu (15). Dalším, velice specifickým zdrojem, ale zároveň i produktem ageismu je demografická panika. Znamená to, že populace se obává zvýšení počtu lidí v důchodovém věku, že se kvůli nim zhroutí celý systém a budou větší nároky (1).

1.5 Týrání seniorů

Týrání seniorů je velice závažný společenský problém, který ale může dlouho zůstat v utajení, neboť senior sám často nemá odvahu, aby se nějak bránil nebo se někomu se svým problémem svěřil. Může mít fyzickou formu, kam se zahrnuje uhození, zranění či jiný fyzický kontakt a psychickou formu, kde se tyran snaží v seniorovi vyvolat úzkost a strach. Patří sem i sexuální zneužívání, aktivní a pasivní zanedbávání. Měli bychom si všimnout takových příznaků týrání, jako jsou například modřiny, strach, uzavřenost, třes (17). Senioři mohou být týráni jak společnostmi, tak institucemi, pečovateli, ale i vlastní rodinou, což je na tom to nejsmutnější. Rodina to většinou dělá kvůli penězům, majetku. Zde je to jen těžko prokazuje, neboť senioři se za schování svých blízkých stydí, a proto mlčí. Dle organizace Život 90, která se zaměřuje na pomoc seniorům, má s některou formou týrání zkušenost 20% šedesátiletých seniorů. Důležité je, aby se senior nebál svěřit, říct si o pomoc, ať už zavoláním na nějakou krizovou linku nebo vylíčením situace lékaři, kamarádce či sousedce. Mnozí senioři toho už mají v životě hodně za sebou, máme se od nich co učit, měli bychom je ctít, a tak je tedy nepřípustné dopouštět se na nich takových hrůzných činů, jako je například ono týrání. Je důležité, aby široká veřejnost měla povědomí o tom, že existuje týrání seniorů, jaké má formy a jak mu lze předcházet, či jak ho řešit, pokud se již vyskytlo. Je třeba poučit i seniora, jak týrání rozpoznat a jak se mu bránit (32).

1.6 Rodina a senior

Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity (29). Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí morfostatickou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána. Další konkrétní znaky rodiny považované za její nezbytné charakteristiky jsou variabilní v závislosti na sociokulturním prostředí a na konkrétních formách rodinného soužití přítomných v čase a prostředí (12). Rodina je základním elementem pro tvorbu prvních sociálních vztahů, základ společnosti a nejdůležitější článek v životě člověka. Členové si sdělují informace, tráví spolu volný čas, vyměňují si myšlenky, poskytují pomoc při běžných denních úkonech, při hlídání dětí, obstarávání nákupu, peněžní, materiální, ale hlavně emoční pomoc, která je samozřejmě důležitá po celý život a hlavně v seniorském věku (18).

Moderní rodina je ale zcela odlišná od té tradiční. Dříve se více dodržovaly tradice, stůl byl jakýmsi rodinným symbolem. Rodina se u něj scházela nejen k jídlu, ale i řešení problémů, či sdílení příjemných zážitků z uplynulého dne. Vybaví se mi i babička, která sedí v houpacím křesle, plete a vypráví vnoučatům pohádky. V dnešních rodinách funguje spíše chaos, výše zmíněné společné chvíle jsou spíše vzácností, přesto by ale měla fungovat jakási soudržnost a solidarita se starým člověkem. Celé soužití by mělo být postaveno na demokracii, úctě, solidaritě, soukromí a vzájemném pochopení. Na jedné straně je pocit, že starý člověk není nikomu na obtíž a na druhé straně, když se zaměstnaná maminka může na pomoc seniora spolehnout, ať už ohledně hlídání dětí nebo úklidu domácnosti (29). Je důležité mít fungující rodinu v jakémkoli věku a v tom seniorském obzvlášť. Senior si určitě dle svého dosavadního života zaslouží láskyplnou péči, starostlivost a ochranu, zaslouží si vrátit všechno to, co on investoval do svých dětí, vnoučat. Nestojí o to, aby se k němu rodina obrátila zády, stojí o podporu a laskavost, i když si o to většinou sám neřekne, protože se stydí, ale správná rodina jeho

potřeby a přání vycítí i beze slov. Již od pradávna držela rodina spolu, starý člověk, kmet, byl považován za symbol moudra, za kterým se chodilo pro radu a pomoc. Už od starověku spolu žila rodina pohromadě, nevytvářely se žádné mantinely, které by bránily komunikaci a žití. Mnohdy je těžké zajistit klidné a harmonické mezigenerační soužití v jednom domku, ale pokud se chce, všechno jde, jen je třeba trochu tolerance, aby nevznikaly zbytečné mezigenerační konflikty. Žádný člověk si nezaslouží být odstrčen a odsouzen k žití o samotě někde v jedné místnosti, nebo být jen tak, pro nepohodlnost dalším členům rodiny, odložen do nějakého zařízení sociální nebo ústavní péče. Každý člověk má svou důstojnost a právo na spokojené a klidné stáří (29).

1.7 Senior a společnost

Co je vlastně společnost, na kterou se ve své bakalářské práci zaměřuji? Co autor, to jiná charakteristika. Můžeme říci, že společnost je společenství lidí, jehož základem jsou mezilidské vztahy, společná kultura, jazyk, zvyky, tradice, chování, apod. (20). Společnost se od počátku existence člověka mění a vyvíjí. Klasickým způsobem dělení společnosti je na tradiční a moderní. Tradiční společnost, jak sám název napovídá, se drží nějakých tradic, zvyků, klade důraz na vztahy mezi lidmi, náboženství, každá domácnost si musela sama obstarat potraviny, sociální péči. Moderní společnost se vyznačuje zásahy státu do běhu rodiny, sociální status se odvozuje od postavení člověka na trhu (21). Celkově se život ve společnosti stává anonymnějším a neosobnějším, lidé se kvůli důrazu na individualitu odcizují. Velkovýroba ovlivňuje životy všech a lidé se z vesnic stěhují do měst. S globalizací přichází důraz na vzdělání, informovanost, objevuje se i sklon ke konzumu. Společnost je tedy lidským výtvozem (15). Společnost od seniora očekává, že se po dosažení seniorského věku stáhne do ústraní, bude se chovat klidně a bude vést usedlý život (4).

Jak jsem již uvedla výše, senior si často na společnost stěžuje. Například v městské hromadné dopravě jsem často svědkem konfliktů mezi seniorem a mládeží, ať už kvůli neuvolnění místa k sezení, hlasitému poslechu hudby, a nebo děláním jiných vylomenin. Senior na tyto situace nahlíží jinak, než mládež, myslí si, že se chovají nevychovaně, hrubě a urážlivě, ale to jsou přitom věci, které k mladé generaci patří. Každá generace má totiž svoje výhody i úskalí, tudíž i senior může být druhou stranou vnímán jako ten, co pořád jen bručí, na něco si stěžuje a není ztotožněn s postoji dnešní doby. Obecně má senior už rád svůj klid, váží si svého času, neplýtvá s penězi ani s jinými zdroji a to samé očekává i od společnosti, která toto mnohdy neumí, a tak vznikají další a další konflikty a někdy i úplně zbytečně (10). Nelze se tomu divit, i ostatní generace mají své priority, které preferují nad ostatní věci i lidi. Senior toto vše ale může vnímat zcela odlišně. Vždyť za jejich mládí nebyly žádné chytré telefony, mp3 přehrávače, tablety, přenosné počítače, žádné značkové obchody, které by mladí brali útokem. Žádné

moderní kroužky, množství hudebních kapel, široké spektrum škol, tolik možností jak se seberealizovat, tohle všechno oni neznají. V jejich době byl jeden druh jogurtu, pár druhů škol, jeden starý telefon a tím to končilo. Proto mají s dnešní společností problém. Mají potíže vstřebat všechnen ten chaos, rychlost vývinu věcí, a vůbec jim společnost přijde úplně jiná než ta, na kterou byli zvyklí a do které se narodili. Mají pocit, že jsou v jiném světě, kde se lidé chovají úplně jinak a věci běží také jinak. Už neexistuje oblíbená samoobsluha na rohu, už musí do velkého supermarketu, kde do sebe lidé strkají a zápasí, kdo si uloví lepší kousek masa a kdo bude dřív u pokladny (20). Senioři se v mnoha ohledech řídí svým dosavadním životem, dobou minulou a svými zvyky. Mají své určité rituály a stereotypy, které si drží až doposud i přesto, že jsou kvůli tomu často terčem posměchu. Typický senior vstane ráno brzy, protože už nemůže dlouho spát a splní si své povinnosti. Pak jde nakoupit, což je činnost, která zabere většinu dne, pak se odbude něčím malým k jídlu a jde spát. A takhle pořád dokola. Někdo ještě přidá nějaké koníčky, vzdělávání, univerzitu třetího věku. Ale i přes tohle všechno se může stát, že společnost bude na seniora pohlížet skrz prsty a i senior bude mít podobný názor. Ono je to těžké, když dnešní senior vyrůstal v době, kdy nebyly žádné tzv. vymořky doby, jako je počítač, mobilní telefon, nebyla vysoká kriminalita, apod. Starý člověk vidí dnešní mládež jako zkaženou, zhýčkanou generaci, co má ráda vše rychle hotové. Nehledí se na kvalitu, ale na rychlost. Za dob jejich mládí bylo normální, když se dívka sotva po dosažení plnoletosti vdala, měla děti a starala se o domácnost. Proto jim přijde zvláštní dnešní doba, kdy se svatba a rodina odkládají na co nejpozdější dobu a prioritní je budovat si kariéru nebo si jen užívat života. Často slyšíme i řeči „ach ta dnešní mládež“. Senior vidí mladé lidi jako ty, kteří se jen baví a nepracují. Je těžké najít nějaké východisko. Těžko seniora přeučíme na dnešní společnost, která je tak jiná, než ta z dob jejich mládí. Tolik změn, nových věcí, technologií, informací. Senior má co dělat, aby to všechno vstřebal a naučil se v tom žít (20).

Na druhou stranu společnost na seniory v mnoha ohledech myslí. Máme zlevněné vstupné na kulturní akce, nepsané pravidlo pustit sednout v dopravních prostředcích,

univerzity třetího věku, výlety pro seniory. Stinnou stránkou jsou firmy, které pro seniory uspořádají zájezd, spojený s prezentací nějakých výrobků a v mnoha případech je senior pod pohrůzkou nevzetí do autobusu na cestu zpět, nucen zboží zakoupit. Na seniory tak číhá mnoho pastí, ať už v podobě podomních obchodníků, nabízejících velmi výhodné zboží, vylákávání peněz, přepadení a jiné trestné činy (12). Bohužel i v jiných oblastech je senior upozadčován. Ať už v oblasti práce, kde se jen těžko shání přivýdělek k důchodu, nebo ve zdravotnictví, atd. Současná společnost totiž většinou razí heslo „mládí vpřed“. Senior je tak odkázán pouze na různé malé brigády, na přivýdělek a často je smutné vidět, jak končí člověk, který má třeba nějaký akademický titul nebo je zručný v manuálních věcech, ale nemůže s tím nic dělat, protože je pro zaměstnavatele příliš starý (3).

1.8 Mediální obraz seniorů

Ač si to možná v plné míře neuvědomujeme, média, ať už tisk, rozhlas, internet, masírují naše bytí, rozhodování a pohled na svět velice vysokou měrou. Stačí se zamyslet nad vlivem televizní reklamy, reklamních letáků, či nafouklých článků v novinách, které mohou vyvolat všeobecnou paniku, ačkoli nikdo vlastně pořádně neví proč. Mnohdy stačí jen špatně podaná nebo málo vysvětlená informace a problém je na světě. Média nám tedy nepřinášejí jen informace, ať už pozitivní, či negativní, ale hlavně určují styl našeho života, směr, jakým se budeme ubírat. Podle hudebníka Michaela Kocába média stárí prezentují jako cosi zajímavějšího, kurióznější a to může být počátek ageismu. Média často podávají obraz seniora jako člověka směšného, který se jen honí do supermarketů, aby ulovil zboží v té nejvýhodnější akci, a který vlastně nemá na práci nic jiného, než sledování reklamních letáků. Toto může přispět k tomu, že se senior raději stáhne a neplýtvá energií společnosti dokázat, že opak je pravdou (31).

Velkým a často kritizovaným problémem dnešních médií je to, že neumí podávat pozitivní zprávy, vidíme jen samé násilí, loupeže, krádeže, vraždy, daňové podvody, tunelování, apod. nikdo nenapíše o seniorovi, díky jehož pozorovacím schopnostem byl dopaden lupič, nebo něco podobného. Slyšíme jen o různých přepadeních, týrání, podomních prodejcích či různých reklamních akcích, kde jsou seniorovi vnucovány předražené produkty pod pohrůzkou nevzetí do autobusu na cestu zpět či sebrání veškerých úspor. Tyto kauzy jsou většinou ve velké míře medializovány, což je na jednu stranu dobře pro to, aby si senior uvědomil, že ne každý člověk to s ním myslí dobře a že tyhle rádobý výlety s obědem zdarma a prezentací firemních výrobků jsou opravdu podvodné a jen využívají seniorovy naivity a důvěřivosti. Na druhou stranu toto vytváří obraz, který seniora prezentuje jako hloupého člověka, který všemu uvěří, nechá si vše líbit a neumí se bránit. S tímto se asi nic moc dělat nedá, je to trochu jako boj s větrnými mlýny. Jedinou radou je nenechat se zviklat médii, různými novinářskými kachnami a utvořit si raději svůj vlastní názor, který bude založen na pravdivých a relevantních faktech, na opravdovém poznání člověka. Půjde to těžko, ne

každý to umí, je jednodušší podlehnout drbům a nepodloženým či jinak zkresleným tvrzením, než si sám zjistit opravdovou situaci a vytvořit si vlastní obrázek.

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cíl práce je zmapovat názory seniorů žijících v rodinách a jejich ohlédnutí za aktivní kariérou.

2.2 Výzkumné otázky

V souvislosti s cílem práce byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Jaké jsou zásadní mezigenerační odlišnosti z pohledu seniorů?

Jaké byly jejich představy o stáří v průběhu jejich aktivní kariéry a jak korespondují se současnou realitou?

3 Metodika

3.1 Metodický postup

Pro vypracování praktické části byl použit kvalitativní výzkum. Ten pracuje s malým souborem respondentů bez nároku na statistickou reprezentativnost. Používá metody, jako jsou hloubkové individuální rozhovory, skupinové rozhovory, pozorování, obsahová analýza apod. V takto zaměřené práci se musí stanovit výzkumnou otázku či výzkumné otázky vycházející z vymezeného cíle práce. Analýza dat se provádí vyhodnocováním jednotlivých případů aplikací metod kvalitativní analýzy (7).

Ke sběru dat byla použita metoda retrospektivní analýzy, technika rozhovoru. Rozhovor je jedna z klíčových metod získávání informací. Představuje formální komunikaci tváří v tvář mezi dvěma osobami. Nejedná se pouze o jednostranné získávání dat od dotazovaných, ale o společné vytváření smysluplných výpovědí. Využívá techniku kladení otázek. Ty mohou být otevřené či uzavřené. Otevřené otázky slouží především k získání kvalitativních dat. Zde byl použit částečně standardizovaný rozhovor. Výhodou tohoto typu rozhovoru je, že je možné klást libovolné doplňující otázky (např. pokud dotazovaný nepochopí, nebo pochopí špatně některou z otázek), nevýhodou jsou větší nároky na tazatele a jeho přípravu (2). Polostandardizovaný rozhovor je nejčastější metoda rozhovoru. Podstatou je vytvoření si schématu rozhovoru a okruhů otázek, jejichž pořadí lze v průběhu rozhovoru přeházet (13). Rozhovor byl určen pro seniory, žijící v rodinách. Otázky byly pokládány věcně a zřetelně, abych předešla nepochopení ze strany seniora nebo nějakému komunikačnímu šumu. Rozhovor byl rozdělen na okruhy, dle kterých pak v průběhu vyvstávaly různé doplňující otázky. V úvodu byli komunikační partneři pro rozhovor seznámeni s informacemi o mně, studovaném oboru a smyslem bakalářské práce. Samozřejmostí bylo ujištění o zachování anonymity.

Sběr dat probíhal v měsíci dubnu. Data byla zpracována pomocí metody vytváření trsů. To znamená, že se vybírají společné znaky, např. tematické překryvy, hledáme pasáže, které se týkají určitého okruhu (13).

3.2 Charakteristika cílové populace

Základní soubor byl složen ze seniorů, o počtu sedm, ve věkovém rozmezí 65 – 85 let. Senioři byli vybráni technikou účelového výběru. Miovský (13) uvádí, že tato jednoduchá technika výběru se dá použít tam, kde si myslíme, že je jedinec pro výzkum vhodný a také s výzkumem souhlasí. Lze použít, pokud nechceme velký výběrový soubor a pokud jedinci, kteří patří do základního souboru, jsou snadno dostupní. Tuto metodu považuje Miovský za časově a ekonomicky nejefektivnější (13).

Výzkum probíhal ve městě Milevsko, městysu Sepekov a obce Chyšky v období měsíce dubna. Všichni respondenti s výzkumem souhlasili, nikdo neměl s rozhovory problém, setkala jsem se pouze s ochotou a vstřícností. Senioři byli rádi, že mohou pomoci studentce, že si mohou popovídat a mnozí z nich to pojali jako vypovídání se ze svého životního příběhu. Výzkum byl prováděn o víkendech v měsíci dubnu.

3.2.1 Charakteristika komunikačního partnera č. 1

První rozhovor jsem vedla s komunikační partnerkou ro rozhovor číslo 1. Byla to žena, věk 65 let, z Chyšek, původním povoláním účetní. Jako své koníčky žena uvedla rodinu a zahrádku. V rozhovoru žena uvedla, že její představy o stáří se pohybovaly v rovině mít dost peněz. Jako velkou mezigenerační odlišnost pocítuje nepochopení ze strany mladých lidí. Při otázce na pozitiva dnešní společnosti žena uvedla více příležitostí na práci a na využití volného času. Komunikační partnerka by ráda odstranila cenové rozdíly mezi samoobsluhou na venkově a supermarketem ve městě, odstranila by nejistotu práce a uvítala pomalejší vývoj věcí kupředu.

3.2.2 Charakteristika komunikačního partnera č. 2

Druhým komunikačním partnerem pro rozhovor byl muž ve věku 70, též z Chyšek, původním povoláním strojař, nyní se rád věnuje kutilství. Z rozhovoru s ním vyplývá, že původně chtěl vést skromné stáří, což mu narušuje fakt, že mladí chtějí vše honem a bez práce. Líbí se mu více příležitostí na práci a volný čas, což za jeho mládí nebývalo, avšak vývoj věcí a technologií by nemusel uhánět tak rychle.

3.2.3 Charakteristika komunikačního partnera č. 3

Při tomto rozhovoru jsem se setkala se ženou číslo 4, ve věku 74 let, bydliště Sepekov. Žena byla původním povoláním kuchařka, proto se i dnes ráda věnuje vaření a pečení. V rozhovoru uvádí, že jejím přáním bylo mít spokojené stáří a více času na koníčky. Vadí jí, že každý chce všechno hned a bez práce, ale jako pozitivum vyzdvihuje větší toleranci vůči odlišným lidem. Pokud by mohla něco změnit, tak by to stejně nešlo, protože k tomu nemá dostatek pravomocí.

3.2.4 Charakteristika komunikačního partnera č. 4

V tomto případě se jednalo o muže ze Sepekova, 75 let, povoláním zámečník, dnes se rád věnuje autu a sledování televize. Respondent vyprávěl o vizi mít spokojené stáří a více času na koníčky, vadí mu chtění mít vše honem. Razantní změny by neprováděl, naopak se mu líbí technické možnosti, jako je auto či telefon.

3.2.5 *Charakteristika komunikačního partnera č. 5*

Pátou komunikační partnerkou pro rozhovor byla žena z Milevska, 83 let. Celý život pracovala jako prodavačka, nyní se zabývá luštěním a pletením. Celý život si přála mít spokojené stáří, ve kterém jí trochu vadí to, že si lidí málo váží toho, co mají. Na společnosti oceňuje více příležitostí na práci a také snadnou cestu za hranice republiky. Změnila by ale množství výtvarných děl, jako např. hodně druhů potravin, apod.

3.2.6 *Charakteristika komunikačního partnera č. 6*

Předposledním komunikačním partnerem byl muž, 75 let, bydlícím v Milevsku, který v životě pracoval jako kovář. Pokud si najde volnou chvíli, rád se věnuje zahrádce nebo si vyjde na procházku. I zde se objevila odpověď mít spokojené stáří, popřípadě i dostatek peněz. Jako mezigenerační problém vnímá nepochopení od mladých, jako pozitivum uvádí snadnou cestu za hranice, více příležitostí na práci. Co se týče změn ve společnosti, je to z jeho strany nereálné, protože k tomu nemá dostatek pravomocí.

3.2.7 *Charakteristika komunikačního partnera č. 7*

Poslední komunikační partnerkou pro rozhovor byla žena z Milevska, ve věku 77 let, původním povoláním účetní, teď se ráda věnuje vaření a ručním pracím. V mládí si představovala, že bude žít skromně a bude mít kolem sebe vnoučata. V porovnání s dnešní generací se seniorka více umí radovat z maličkostí. Jako plus dnešní doby zmiňuje více pracovních příležitostí, avšak práce je nejistá, možná proto, že vše se neustále až moc rychle vyvíjí, s čímž ovšem ona sama jako jedinec nemůže nic dělat.

4 Výsledky

Tabulka 1: Charakteristika komunikačních partnerů

respondent	věk	bydliště	vnoučata	zaměstnání	koníčky
R1ž	65	Chyšky	3	účetní	rodina, zahrádka
R2m	70	Chyšky	3	strojař	kutilství
R3ž	74	Sepekov	3	kuchařka	vaření, pečení
R4m	75	Sepekov	3	zámečnick	auto, televize
R5ž	83	Milevsko	2	prodavačka	luštění, pletení
R6m	75	Milevsko	2	kovář	zahrádka, procházky
R7ž	77	Milevsko	1	účetní	vaření, ruční práce

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu sedmi seniorů byly 4 ženy a 3 muži.

Tabulka 2 : Představy o stáří v době mládí a jak korespondují se současnou realitou

	Spokojené stáří	Více času na koníčky	Přítomnost vnoučat	Skromné žití	Doplnění si vzdělání, znalostí	Mít dost peněz
R1ž						!
R2m				!		
R3ž	!	!				
R4m	!	!				
R5ž	!					!
R6m		!			!	
R7ž			!	!		

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 7 komunikačních partnerů pro rozhovor odpověděli 3, že chtěli spokojené stáří, kde tato odpověď zazněla častěji z úst žen, a více času na koníčky. Dva komunikační partneři uvedli skromné žití. Pouze dvě ženy řekly, že chtěly mít dost peněz.

Tabulka 3: Mezigenerační odlišnosti

	Nepochopení od mladých	Umění radovat se z maličkostí	Vážení si všeho	Mladí chtějí vše honem a bez práce
R1ž	!			
R2m		!	!	
R3ž				!
R4m				!
R5ž			!	!
R6m	!			
R7ž		!		

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 7 komunikačních partnerů pro rozhovor, se dva shodli v odpovědi nepochopení od mladých, další dva uvedli umění radovat se z maličkostí a tři odpověděli, že mladí chtějí mít vše honem a bez práce, u této odpovědi převážil názor žen, jinak byly odpovědi vyvážené.

Tabulka 4 : Komparace pozitiv dnešní společnosti a společnosti dob jejich mládí

	Více příležitostí na práci	Více možností využití volného času	Snadná cesta za hranice	Větší tolerance vůči odlišným lidem, věcem
R1ž	!	!		
R2m	!	!		
R3ž				!
R4m			!	
R5ž	!		!	
R6m		!		
R7ž	!			

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 7 komunikačních partnerů pro rozhovor se čtyři z nich potkali v odpovědi více příležitostí na práci, což uvedly tři ženy a pouze jeden muž. Tři komunikační partneři odpověděli více možností na využití volného času a dva snadná cesta za hranice. Pouze jedna seniorka se vyjádřila ve smyslu větší tolerance vůči odlišným lidem a věcem.

Tabulka 5 : Vnímané chyby na společnosti

	Nic	Nenapadá nic konkrétního	Cenové rozdíly (město x venkov)	Nejistá práce	Rychlý vývoj, posun věcí kupředu	Výdobytky doby, př.hodně druhů potravin, elektroniky
R1ž			!	!	!	
R2m					!	
R3ž		!				
R4m	!					
R5ž						!
R6m						!
R7ž				!	!	

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 7 komunikačních partnerů pro rozhovor se zde odpovědi lišily. Tři lidé, z toho dvě ženy, uvedli rychlý vývoj a posun věcí kupředu, dva nejistou práci a další dva výdobytky doby. Jenom jedna komunikační partnerka zmínila problém cenových rozdílů ve městě a na venkově, což osobně vnímala jako veliký problém.

Tabulka 6 : Představy o změně ve společnosti

	Nenapadá nic konkrétního	Techniku (telefon, auto)	Nic, nemáme na to pravomoc	Kulturní možnosti
R1ž	!			
R2m		!		
R3ž			!	
R4m		!		!
R5ž			!	
R6m		!		
R7ž			!	

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 7 komunikačních partnerů pro rozhovor se tři z nich shodli v odpovědi technika, kterou zmínili převážně muži a další tři uvedli nic z důvodu malé nebo žádné pravomoci na změnu, kde se více projevily ženy, které projevily strach ze změny nebo z malé naděje na úspěch.

5 Diskuze

V praktické části této práce jsem se věnovala realizaci rozhovorů a jejich následnému vyhodnocení. Zajímalo mne, zda i senior může podat objektivní názor na společnost, srovnat svůj život s tím dnešním a zda dokáže vyjádřit přání do budoucna. Rozhovor byl rozdělen na okruhy, dle kterých pak v průběhu vyvstávaly různé doplňující otázky.

Okruh č. 1 se týkal představ o stáří v dobách seniorova mládí. Předpokládala jsem, že odpovědi se budou ve většině případů shodovat a můj odhad byl správný. Senioři zde uváděli představy o spokojeném stáří. Z tohoto lze vyvodit, že v důsledku způsobu života v mládí, který komunikační partneři popisovali jako skromný, spokojený a nelehkovážný, očekávali i nadále stejný život. Je zřejmé, že s příchodem do důchodu přichází i více volného času, který by si lidé přáli využít pro své koníčky, věnovat se vnoučatům a celkově vést skromný život (6). Je otázkou, zda jsou tyto jejich představy naplněné, ale dle pocitů z rozhovorů, se odvážím tvrdit, že ano. Ze seniorů po celou dobu vyzařoval zvláštní klid, pohoda a životní moudrost. V těchto chvílích si člověk uvědomí, jak se občas zbytečně honí za něčím, co pro něj ve finále ani nemá žádnou cenu. Přitom naproti němu sedí člověk, který si umí život užít a nepotřebuje k tomu nějaké supernové moderní technologie, dokáže se radovat z úplně obyčejných věcí (5). Objevily se i odpovědi mít dost peněz a doplnit si vzdělání. Co se týče peněz, senioři zmiňovali, že se v mládí naučili šetřit, protože bylo všeho nedostatek, stály se fronty snad úplně na všechno zboží, na auto si odkládali peníze také dlouho a ještě čekali, až bude ve slevě. Dnešní doba je však donutila více šetřit a více se snažit vyjít s příjmy, neboť důchody jsou nízké a výdaje veliké (12).

Okruh č. 2 se zaměřoval na mezigenerační odlišnosti. Toto téma je velice nadčasové, snad mezi všemi generacemi vždy byly a budou nějaké odlišnosti, problémy, jiné názory. Důvodů může být mnoha a je těžké stanovit jeden konkrétní a považovat ho za ten hlavní a nejdůležitější. Populace stále stárne, seniorů je víc a víc a možná na to okolí nebylo dobře připraveno a možná proto vznikají různé konflikty (10). Možná je to i mediálním obrazem seniorů, který je nám poskytován denně ze všech možných novin, časopisů a televizních kanálů, ale je však tento obraz skutečně pravdivý a nezkreslený? (29)

V této oblasti byly odpovědi poměrně rovnoměrně rozložené. Většina uvedla jako hlavní chtění mít všechno honem a nejlépe bez práce. Další odpověď se týkala nepochopení ze strany mladých, mladí se neumí radovat z maličkostí a obyčejných věcí a také si neumí ničeho vážit. Toto jsou zcela typické odpovědi, které by si tipnul člověk, který je zatížen ageismem, protože by si myslel, že starý člověk ničemu nerozumí, je odstřižen od života společnosti a nemá tedy tušení o společenském vývoji, o změnách ve společnosti, proto vše vidí černě, nerespektuje život mladých a z toho tedy vytváří tyto záměry (10). Toto může být opět způsobeno jejich dosavadním způsobem života a jinou dobou, než jaké je dnes. Senior je zkrátka zvyklý na svůj určitý životní standard a jen těžko se mu přizpůsobuje jiným věcem, jiným společenským vzorcům a hodnotám. Z toho může pramenit vzájemné nepochopení s jinými generacemi. Tento problém mi přijde hodně závažný a jen těžko řešitelný. Jak uvádí Pospíšilová (17), senior je v tomto ohledu zcela bezmocný, neboť těžko udělá něco s názorem jiných. Vágnerová (28) říká, že s věkem přichází neshody, člověk se vyvíjí, stárne a mnohdy má potíž vyjít s ostatními. V těchto chvílích je možné hledat pomoc v rodině, která je pro seniora ten nejvýznamnější element v životě (29).

Okruh č. 3 se zabýval problematikou komparace pozitiv dnešní společnosti se společností z dob mládí seniorů. Znamená to tedy, že jsem chtěla vědět, co by senior na dnešní době vyzdvihl, zda je něco, co se mu líbí, co obdivuje a co by byl rád, kdyby se dědilo z generace na generaci, ze společnosti na společnost, protože to má něco do sebe. Drtivá většina komunikačních partnerů pro rozhovor se shodla v tom, že naprosto vyzdvihují a chválí více příležitostí na práci. Z rozhovorů vyplynulo, že v dobách minulých bylo hodně zaměstnaných lidí například v továrnách, zemědělských družstvech, kancelářích účetních, apod. nebylo moc možností, kam si zaslat žádost o zaměstnání, v podstatě to fungovalo podle politické ideologie, či známostech, protekci. Neexistovala manažerská místa, žádné počítačové firmy, které také pojmu hodně zaměstnanců, všeho bylo málo a senioři byli tedy rádi za jakoukoli práci, ze které by uživili rodinu. Proto oceňují, že dnes si můžeme vybrat takové povolání, které nás baví a navíc nám i vynáší, protože jich se v té době nikdo neptal, zda je ta práce baví, či nikoli (19).

Senioři dále oceňují více možností na využití volného času, pozitivně hodnotí pestrou nabídku zájmových kroužků pro děti, jako jsou různé jazykové kurzy nebo kroužky, zaměřené na zručnost. Zastoupení měla i odpověď snadná cesta za hranice, což senioři hodně oceňují, i když tvrdí, že v jejich věku tuto možnost již moc nevyužijí. Mladým závidí, že mohou odcestovat na studijní pobyt do zahraničí, zkusit si studium na jiné univerzitě a život v cizí zemi, kde panuje odlišná kultura, než je ta česká. V době jejich mládí takovéto možnosti nebyly, vše se kontrolovalo a senior mnohdy ani neměl dost peněz, aby mohl někam vycestovat (23).

Okruh č. 4 se týkal toho, zda senior vnímá na společnosti nějakou chybu a pokud ano, tak jaká je. Vítěznou odpovědí byl v tomto případě rychlý vývoj a posun věcí kupředu, což senioři argumentačně podporovali tím, že starý člověk již nemá buňky na to, aby rychle vstřebával nové informace, učil se nové postupy, lidé ve městech aby se učili jezdit městskou hromadnou dopravou, metrem, aby si zvykli na to, že je v módě střídat barvu účesu, nosit krátké oblečení, mít nadupaný mobilní telefon již někdy v mladším školním věku, superrychlé auto, apod. A tomuto není divu, s přibývajícím věkem rozumové schopnosti klesají a paměť se zhoršuje (28). Ovšem toto si moc lidí neuvědomuje a senior je pak nazýván pomalým a nepřizpůsobivým (15).

Další odpovědi se týkaly nejistoty práce, což bylo odůvodňováno tím, že dnes všude chtějí po absolventech praxi, kterou ale nemají kde nabrat, když je vlastně kvůli tomu nikde nepřijmou. V dnešní době je sice široká nabídka zaměstnání, člověk si může vybrat, na jakou školu půjde, jaké zaměření si vybere a ví, co by jednou rád dělal, ale mnohdy nesplňuje předpoklady pro přijetí, ať už z důvodu věku, chybějící praxe, neznalosti práce na počítači, neznalosti cizího jazyka, a nebosi prostě vybere takové zaměření školy, ze kterého je obtížné uplatnění. Může to být nějaké specifické povolání, jako je například jaderný fyzik nebo učitelka řečtiny. Dle seniorů platí v dnešní době víc než kdy jindy heslo řemeslo má zlaté dno, neboť profese jako kadeřnice, řemeslník, zedník, opravář nebo truhlář, zkrátka práce, kde se pracuje opravdu poctivě rukama, budou potřeba neustále, ať bude ekonomika společnosti jakákoli. Proto je většina starších lidí dnes klasického povolání, protože v jejich době se uvažovalo takto prakticky a nebyly žádná jiná místa (20).

Výdobytky doby a hodně druhů potravin, to je názor, který se zde také objevil. Komunikační partneři pro rozhovor si totiž myslí, že dnes je všeho hodně, což svádí k plýtvání a nevážení si ničeho. Za jejich dob neexistovalo tolik druhů jogurtů. Byl jeden ovocný a jeden bílý a tím to končilo. Žádný semínkový chléb, žádný křehký, bochník za dvacet korun nebo nějaký lepší třeba za padesát. Byl jeden chléb, který

byl k dostání pouze v pondělí, ve středu a v pátek a nikdo neřešil, zda je takový nebo makový, byli prostě rádi za to, že mají vůbec co jíst. Nebyly žádné chytré telefony, jeden růžový, druhý modrý, třetí s motivem Hello Kitty, další s vyzváněcí melodií z aktuálního seriálu. Oni chodili volat na poštu, kde byl telefon, psali si dopisy nebo posílali telegram. Děti v té době na sebe pískali, když se chtěli na něčem domluvit, scházeli se na lavičkách na návsí, chodili skákat panáka, hráli na schovávanou, na honěnou, tichou poštu, Honzo vstávej. Dnešní děti sedí neustále u počítače, zařizují si sociální sítě jako je Facebook, Twitter, Badoo, pořádají skoro závody v tom, kdo nafotí lepší fotku před zrcadlem a kdo za ní dostane nejvíce lajků. Domlouvají se po esemeskách přes telefon a než se vlastně na něčem domluví, den uteče a oni sedí stále zavření doma. Tohle senioři vnímají jako velký problém, protože zastávají názor, že lidé by spolu měli komunikovat tak jako dřív, víc si spolu povídat, trávit spolu volný čas a ne každý sedět za počítačem a dopisovat si z jednoho bytu do vedlejšího (21). Dle Vágnerové (28) je komunikace a vzájemné naslouchání si nezbytné pro vývoj člověka, avšak dnešní společnost má sklon spíše ke komunikaci virtuální.

Okruh č. 5 se zaměřoval na přání do budoucna, na to, zda by senior vyloženě něco ponechal a nějak více to ve společnosti ukotvil. Komunikační partneři se shodli v odpovědi ponechat techniku jako je automobil a telefon, což jim přijde jako dobrá možnost dnešní doby a pro život už jakási nutnost. Odpadnou starosti s čekáním na autobus, s nejistotou zda vůbec pojede či zda dorazí do cíle včas. Je fajn mít u sebe telefon a zavolat pomoc, pokud by se něco dělo, mít možnost být v kontaktu s blízkými, kteří bydlí třeba daleko a není možnost se s nimi tak často navštěvovat. Ale pokud by nějaké věci chtěli uchovat natrvalo, dát jistotu budoucím generacím, že je budou mít, tak s tím nic nenadělají, protože sami jako jedinci nic nevymůžou a nemají na to ani ty správné pravomoce. A v tomto ohledu se jim nelze divit. Pokud ví, že v naší společnosti existuje ageismus, že ho někteří lidé propagují a aplikují, raději se stáhnou a neřeší nějaké změny. To ostatně uvádí i Klajsnerová ve své publikaci (10).

Dá se říci, že výzkum probíhal klidně, bez jakýchkoli větších emocí, sporů. Diskuze dokládá, že první výzkumná otázka, týkající se mezigeneračních odlišností, byla splněna. Zajímavou odpovědí, která také při rozhovoru zazněla, byla například odpověď ohledně piercingu, tetování. Jedna z komunikačních partnerek se dodnes nemůže smířit s tím, že její vnoučata jsou propíchaná železem a potetovaná, ale na druhou stranu uvádí, že tomu asi nerozumí proto, neboť je na takové věci příliš stará. Takto se omlouvá řada seniorů a možná mají pravdu, protože stárnout je přece normální a k tomu patří i názorová odlišnost (23). Druhá výzkumná otázka, která se zaměřovala na představy o stáří v době aktivní kariéry a jak tyto představy korespondují se současnou realitou, přinesla víceméně vyrovnané odpovědi, ale objevila se i tvrzení ohledně přítomnosti vnoučat. Z toho můžeme usuzovat, že existence rodiny, jejího zázemí a blízkosti, je pro seniory stejně důležitá po celý život (29).

Senioři si v podstatě na nic nestěžovali, pouze s jakýmsi klidem a rezignací konstatovali své názory, připomínky, přání na změnu i přání do budoucna, avšak mnozí z nich vyjádřili obavu z toho, jak vlastně dopadneme my mladí, co bude, až dopíšeme bakalářské práce, převezmeme diplom, zda si najdeme práci, která nás bude nejenom naplňovat, ale která nás i užijí. Zda si dokážeme vytvořit fungující rodinu, teplo rodinného krbu, ke kterému se budou všichni rádi vracet, zda budeme mít pohodový život. Nad tímto uvažují i mnozí autoři a stojí za to, se nad tímto zamyslet, jaká bude vlastně naše budoucnost (5). A co se s námi stane, až budeme staří a budeme mít jít do důchodu. Bude ještě nějaký důchod? Nebo se vyplní dnešní prognóza, která říká že dnešní mladí lidé půjdou do důchodu buď až kolem sedmdesáti let věku, a nebo do něj nepůjdou vůbec (12). Nebo dožijí se ho vůbec, v dnešní době, kdy je kolem nás spousta civilizačních nemocí, spousta nemocí z povolání, spousta stresu, bezohledných řidičů na silnicích? Až při těchto částech rozhovorů senioři zjihli a bylo na nich opravdu vidět, že by nám přáli takový život, jaký měli oni sami. Sice nežili v přepychu a blahobytu jako my dnes, ale měli fungující rodinu, měli práci, která jim pomohla vydělat aspoň nějaké peníze, měli přátele (17).

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit takové informace, na jejichž základě by bylo možné uvést, jaký mají dnešní senioři pohled a názor na dnešní společnost. Tento cíl byl naplněn s využitím kvalitativního výzkumu, metodou polostandardizovaného rozhovoru. Ke splnění hlavního cíle pomohlo stanovení si dvou výzkumných otázek: Jaké jsou zásadní mezigenerační odlišnosti z pohledu seniorů? Jaké byly jejich představy o stáří v průběhu jejich aktivní kariéry a jak korespondují se současnou realitou? Tyto výzkumné otázky byly zodpovězeny na základě provedení polostandardizovaného rozhovoru se seniory, žijícími ve městě Milevsko, městysu Sepekov a obci Chyšky v Jižních Čechách. Každý respondent měl zajištěnou anonymitu a individuální přístup. Výzkumný soubor byl složen ze sedmi seniorů ve věkovém rozmezí 65 – 85 let, vybranými technikou účelového výběru. K tématu výzkumné otázky čísla jedna výzkum prokázal, že výsledky se u jednotlivých seniorů moc nelišily. Jako hlavní problém je vnímáno nepochopení seniorů ze strany mladých. Senioři uváděli, že mladí neberou ohledy na to, že senior si potřebuje v dopravním prostředku sednout, protože nevydrží dlouho stát, že nerozumí tomu, jak se dnešní mládež baví. Mladí nechápou seniorovy potřeby, že i on má právo na kvalitní život jako každý jiný člověk. Nechápou, že doba seniorova mládí, byla zcela odlišná, než je ta dnešní. Stačí se podívat na staré filmy a pochopíme, že si senior nevymýšlí, když říká, ať si všeho vážíme, neboť v jejich době nebylo standardem a samozřejmostí mít na co si vzpomeneme, jít za roh a najít tam supermarket. Jít za druhý a najít tam další. Mít obchodní domy se spoustou oblečení, bot a dalšího zboží. Elektronika nebyla, všechno lepší zboží bylo v Tuzexu a tam se málokdo dostal (5).

Dalším problémem je to, že se lidé neumí radovat z maličkostí. Jedna paní s jiskřičkou v oku vyprávěla, co pro ni znamená, když jí vyroste něco nového na zahrádce, když si sedne na lavičku za dům a tiše pozoruje okolí. Kladla důraz na zastavení se v dnešní hektické době a umění udělat asi alespoň chvíli pro sebe a naučit se radovat z maličkostí. Jako poslední problém se objevilo nevážení si věci

kolem sebe. Senior často minci obrátí vícekrát, než jí utratí, kdežto mladý člověk jde a bez rozmyšlení to udělá. K výzkumné otázce číslo dvě bylo zjištěno, že většina seniorů měla utkvělou představu o spokojeném stáří, kdy nebudou muset chodit do zaměstnání, nic je nebude trápit a sužovat, dále měli představu o více času na koníčky, kdy se budou moci věnovat věcem, které při zaměstnání a rodině nestíhali. Pouze jedna seniorka uvedla, že si plánovala mít vnoučata.

Je tedy možné říci, že cíl byl splněn a výzkumné otázky zodpovězeny. Zjištěné výsledky a poznatky mohou být podnětem pro další zkoumání této problematiky, pro hlubší pochopení života seniorů a možná i pro ponaučení sebe sama o tom, že i senior je jen člověk a je třeba mu zajistit důstojné stáří, na které má jistě vzhledem k předchozímu životu nárok a zaslouží si ho. Práce může dát alespoň podnět pro nás samotné, abychom pochopili život seniorů, dnešní život a v neposlední řadě i ten svůj, od něhož se všechno vyvíjí. Abychom se naučili vážit si toho, co máme, ať jsou to hmotné, či nehmotné věci, protože nikdy nevíme, jak dlouho to budeme mít a hlavně nevíme, jak dlouho tady budeme my sami. Snažit se najít na druhých vždycky nějaké to pozitivum a naučit se mít k seniorům respekt a úctu, tak, jako bychom to jednou i my chtěli od druhých, protože i my jednou budeme staří, ač si to teď třeba nepřipouštíme nebo si to nechceme přiznat.

Seznam použitých zdrojů

- 1) Demografický informační portál Česká verze. [online]. Demografické informační centrum, 2009 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/>
- 2) DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-0139-7, 374s.

- 3) Elpida pro seniory, nadace O2: *Máte rádi svoji babičku? A dědečka?* [online]. Nydrle Digital, 2010 [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://mluvmeostari.cz/>
- 4) GREGOR, Ota a Jiří SLÍVA. *Muži nestárnou? Ale ženy žijí déle.* 1. vyd. Kladno: Delta Macek, 2002. ISBN 80-86091-07-4, 126s.
- 5) GRUSS, Petr. *Perspektivy stárnutí.* 1. vyd. Praha 8: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-605-6, 224s.
- 6) HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří.* 2.vyd., podstatně přeprac. a dopl. Praha 3: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 9788087109199, 365s.
- 7) HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace.* 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6, 407s.
- 8) HRUŠKOVÁ, Martina, Michaela ŠIMKOVÁ a Tomáš CHOVANEC. Problematika špatného zacházení se seniory. *Kontakt: odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky.* 2005, č. 1, 37 - 44. ISSN 1212-4117
- 9) JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu.* Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-662-5, 162s.
- 10) KLAJSNEROVÁ, Kateřina. *Ageismus a sociální postavení seniorů ve společnosti* [online]. Brno, 2012 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/251468/pedf_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.
- 11) MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-502-8, 384s.
- 12) Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2012-12-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/>

- 13) MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332s.
- 14) NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-903070-0-0, 168s.
- 15) Nové služby: *Věková diskriminace ve společnosti*. [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.novesluzby.cz/spokojeni-v-duchodu.207/vekova-diskriminace-ve-spolecnosti.21668.html>
- 16) Ordinace.cz: *Nemoci ve stáří*. [online]. Praha, 12.11.2008 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.ordinace.cz/clanek/nemoci-ve-stari/>
- 17) POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Bezmoc stáří a právo. Sociálně - psychologické a právní problémy* [online]. Brno, 2011 [cit. 2013-04-19]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce JUDr. Drahomíra Houbová, CSc.
- 18) RABUŠIC, Ladislav a Jiřina KOCOURKOVÁ. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2006. ISBN 80-86561-93-3, 158s.
- 19) RABUŠIC, Ladislav. *Česká společnost stárne*. 1. vyd. Brno: Georgetown, Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1155-6, 192s.
- 20) ROČKOVÁ, Bc. Jarmila. *Postavení seniorů ve společnosti - společnost versus senioři* [online]. Brno, 2009, 20.2.2009 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/258723/lf_m/Postaveni_senioru_ve_spolecnosti.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Lékařská fakulta. Vedoucí práce Mgr. Dana Soldánová.
- 21) Sociologie. [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.studentportal.wz.cz/seminare/soc.htm>

- 22) SOKAČOVÁ, Linda. *Feminismus.cz: Reprezentace seniorů a seniorek v médiích*. [online]. Praha, 2005 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=649657>
- 23) *Stárnout je normální: Projekt centra na podporu zdraví Gema* [online]. 2010. vyd. [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.starnout-je-normalni.cz/index.php/geriatrie-a-gerontologie/31-obecne/48-starnuti-populace-jako-skutenost-nikoli-hrozba>
- 24) SURYNEK, Alois. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-72-61-038-4, 154s.
- 25) SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie očima seniorů. Autonomie ve stáří - strategie jejího zachování*. Boskovice: Nakladatelství František Šalé-ALBERT, 2004. s. 93-122, ISBN 80-7326-026-3
- 26) SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: Kapitoly z gerontosociologie*. 1. vyd. Praha - Kamýk: Slon, 2007. ISBN 13: 978-80-86429-62-5, 288s.
- 27) *The Economist: Working - age shift* [online]. The Economist Newspaper, 2013 [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21570752-growth-will-suffer-workers-dwindle-working-age-shift>
- 28) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 9788024613185, 461s.
- 29) VALERIÁNOVÁ, Tereza. *Rodina a její význam pro seniory* [online]. Zlín, 2010, 4.6.2010 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: http://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/13033/valeri%C3%A1nov%C3%A1_2010_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.

- 30) VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace - nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4627-6, 233s.
- 31) WALMARK, A.S., Diakonie ČCE, Společnost přátelská všem generacím: *Mediální analýza obrazu seniorů*. [online]. Plzeň, Brno, 2005 [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/>
- 32) ŽIVOT 90. [online]. [cit. 2013-04-18]. Dostupné z: <http://www.zivot90.cz/>